

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Кафедра управління вантажною і комерційною роботою

К. В. Кім, С. М. Продащук, О. В. Ковальова

**ПРАВОВЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ЕКСПЕДИТОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Конспект лекцій

Частина 1

Харків 2022

Кім К. В., Продащук С. М., Ковальова О. В. Правове супроводження експедиторської діяльності: Конспект лекцій. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. Ч. 1. – 60 с.

Конспект лекцій розглядає правове супроводження експедиторської діяльності при перевезеннях вантажів у внутрішньодержавному та міжнародному сполученнях різними видами транспорту відповідно до правових норм, зазначених в діючих нормативно-правових актах. Даний конспект лекцій може використовуватися як теоретичне джерело при вивченні організаційно-правових засад експедиторської діяльності на всіх видах транспорту загального користування як в межах України, так і при міжнародних перевезеннях.

Рекомендується для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Організація правової та експедиторської діяльності» спеціальності 275.02 – Транспортні технології (на залізничному транспорті).

Бібліогр.: 23 назв.

Конспект лекцій розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри управління вантажною і комерційною роботою 7 лютого 2022 р., протокол № 9.

Рецензент

доц. Г. В. Шаповал

ЗМІСТ

Вступ	4
Тематичний план навчальної дисципліни	5
1 Основні положення ТЕД. Учасники ТЕД. Види ТЕП	7
2 Принципи діяльності експедитора. Права та обов'язки експедитора. Відповідальність експедитора і клієнта.....	11
3 Правові аспекти транспортного експедирування. Документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні. Закон України «Про ТЕД».....	15
4 Ліцензування ТЕД.....	20
5 Підготовка комплектів для перевезення. Акт виконаних робіт.....	31
6 Документальне оформлення транспортно- експедиторської діяльності.....	35
7 Товарно-транспортна накладна (ТТН). Види ТТН...	40
8 Документальне оформлення послуг при авіаперевезеннях.....	47
9 Документальне оформлення послуг при морських перевезеннях.....	54
Список літератури.....	58

ВСТУП

Відносини між транспортно-експедиторськими фірмами, власниками вантажу, а також перевізниками будуються на договірній основі. Характер цих договірних відносин визначається в першу чергу суб'єктивним складом правовідносин і видами транспортних послуг, що надаються.

Студенту для виконання в майбутньому своїх професійних обов'язків важливо знати: нормативно-правову базу експедиторської діяльності, а також юридичні тонкощі для складання та оформлення договору транспортного експедирування відповідно законодавству України; оформлення ТТН як важливу складову документообігу транспортних компаній, а також інших учасників процесу перевезення.

Завданням вивчення дисципліни «Правове супроводження експедиторської діяльності» є ознайомлення та оформлення документів, що супроводжують експедиторську діяльність при перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученні. Використання нормативно-правових актів, що регулюють перевезення різними видами транспорту у внутрішньому і міжнародному сполученнях.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент набуває навиків щодо: застосування методів організації правового супроводження експедиторської діяльності при перевезеннях вантажів у внутрішньодержавному та міжнародному сполученнях різними видами транспорту при організації транспортно-експедиторського обслуговування та управління перевізним процесом; отримує знання, вміння та навички щодо оформлення супровідних документів, з питань нормативно-правових відносин між учасниками транспортного процесу, про відповідальність клієнта (вантажовідправника), перевізника і транспортного експедитора за різні порушення умов договору експедирування і перевезення вантажів; знайомиться з правовими основами організації міжнародної доставки; з претензійно-позовною роботою.

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Правове супроводження експедиторської діяльності»**

Теми та підтеми лекцій	Години
<p>Лекція 1. Основні положення ТЕД. Учасники ТЕД. Види ТЕП</p> <p><i>1.1 Основні визначення</i></p> <p><i>1.2 Учасники ТЕД</i></p> <p><i>1.3 Види ТЕП</i></p>	2 год
<p>Лекція 2. Принципи діяльності експедитора. Права та обов'язки експедитора. Відповідальність експедитора і клієнта</p> <p><i>2.1 Принципи діяльності експедитора</i></p> <p><i>2.2 Права експедитора</i></p> <p><i>2.3 Обов'язки експедитора</i></p> <p><i>2.4 Відповідальність експедитора і клієнта</i></p>	2 год
<p>Лекція 3. Правові аспекти транспортного експедирування. Документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні. Закон України «Про ТЕД»</p> <p><i>3.1 Нормативні документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні</i></p> <p><i>3.2 Закон України «Про ТЕД»</i></p>	2 год
<p>Лекція 4. Ліцензування ТЕД</p> <p><i>4.1 Ліцензування послуг з перевезення вантажів різними видами транспорту</i></p> <p><i>4.2 Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»</i></p>	2 год
<p>Лекція 5. Підготовка комплектів для перевезення. Акт виконаних робіт</p> <p><i>5.1 Документи, що супроводжують договір експедирування</i></p> <p><i>5.2 Акт виконаних робіт</i></p>	2 год

<p>Лекція 6. Документальне оформлення транспортно-експедиторської діяльності</p> <p><i>6.1 Договір транспортного експедирування</i></p> <p><i>6.2 Умови договору транспортного експедирування</i></p> <p><i>6.3 Права та обов'язки сторін договору транспортного експедирування</i></p>	2 год
<p>Лекція 7. Товарно-транспортна накладна</p> <p><i>7.1 Товарно-транспортна накладна</i></p> <p><i>7.2 Товарно-транспортна накладна (форма № 1-ТН)</i></p> <p><i>7.3 Товарно-транспортна накладна міжнародної форми (CMR)</i></p> <p><i>7.4 Спеціальна форма товарно-транспортної накладної №1-ТН (МС)</i></p> <p><i>7.5 Спеціальна товарно-транспортна накладна типової форми №1-ТН(спирт) з контрольним листком форми №1-АТ. Особливості заповнення</i></p>	2 год
<p>Лекція 8. Документальне оформлення послуг при авіап перевезеннях</p> <p><i>8.1 Авіаційна вантажна накладна</i></p> <p><i>8.2 Вантажна накладна Уряду Сполучених Штатів Америки (US Government Bill of Lading - USGBL)</i></p> <p><i>8.3 Правила заповнення авіаційної вантажної накладної</i></p>	2 год
<p>Лекція 9. Документальне оформлення послуг при морських перевезеннях</p> <p><i>9.1 Коносамент, морська накладна (Bill of Lading)</i></p> <p><i>9.2 Чартер</i></p>	

Лекція 1. Основні положення ТЕД. Учасники ТЕД. Види ТЕП

План лекції

1.1 Основні визначення

1.2 Учасники ТЕД

1.3 Види ТЕП

1.1 Основні визначення

Транспортно-експедиторська діяльність (далі – ТЕД) – підприємницька діяльність із надання складових та невід’ємних від процесу перевезень транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпорتنих, транзитних або інших вантажів, визначених договором транспортного експедирування.

Транспортно-експедиторська послуга (далі - ТЕП) – послуга, що безпосередньо пов’язана з організацією та забезпеченням перевезень експортного, імпортного, транзитного або іншого вантажу за договором транспортного експедирування.

Вантаж – будь-який товар (предмет транспортного експедирування або перевезення), щодо якого експедитором здійснюється організація перевезення або транспортно-експедиторське обслуговування.

Експедитор (транспортний експедитор) – суб’єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання ТЕП, визначених договором транспортного експедирування, додатковими угодами або без таких [2].

Вантажовласник – власник товару, або особа, уповноважена власником товару на розпорядження товаром та певні дії у транспортному процесі, як суб’єкт взаємовідносин з учасниками транспортного процесу.

Вантажовідправник – особа, яка передає вантаж для здійснення транспортного процесу.

Вантажоодержувач – особа, уповноважена вантажовласником прийняти вантаж після закінчення транспортного процесу.

Клієнт – споживач послуг експедитора (юридична або фізична особа), який за договором транспортного експедирування самостійно або через представника, доручає експедитору організувати, забезпечити або виконати визначені договором транспортного експедирування послуги з оплатою їх вартості, включаючи плату експедитору.

Перевізник – юридична або фізична особа, яка взяла на себе зобов'язання і відповідальність згідно договору перевезення вантажів за доставку до місця призначення довірених їй вантажів, перевезення вантажів та їх видачу (передачу) вантажоодержувачу або іншій особі, зазначеній у документі, що регулює відносини між експедитором та перевізником.

Представників, що діють за дорученням перевізників, або повірених, які діють від імені та за рахунок перевізників за договором доручення, називають **агентами або брокерами**, а виконувані ними операції за договором транспортного агентування називають агентськими або брокерськими.

Агентські (брокерські) компанії – організації, що надають послуги, пов'язані з використанням транспортних засобів, їх експлуатацією і орендою.

Вантажний транспортний термінал – місце, в якому самостійні суб'єкти господарювання незалежно від форми їх власності та управління здійснюють роботи та надають послуги з обслуговування вантажів для їх подальшого транспортування, зберігання або видачі [2].

1.2 Учасники ТЕД

Займатися транспортно-експедиторською діяльністю можуть суб'єкти господарювання різних форм власності, як юридичні особи, так і фізичні особи – підприємці. Суб'єктів господарювання, які займаються цим видом діяльності, називають експедиторами.

Згідно з Господарським кодексом України (ст. 55. поняття суб'єкта господарювання) суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію

(сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [5].

Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Учасниками транспортно-експедиторської діяльності є: клієнти, перевізники, експедитори, транспортні агенти, порти, залізничні станції, об'єднання та спеціалізовані підприємства залізничного, авіаційного, автомобільного, річкового та морського транспорту, митні брокери та інші особи, що виконують роботи (надають послуги) при перевезенні вантажів.

1.3 Види транспортно-експедиторських послуг

Транспортно-експедиторські послуги, безпосередньо пов'язані з організацією перевезень вантажів, можуть містити різні супутні операції із підготовки і забезпечення: оптимального транспортного обслуговування; здійснення робіт, пов'язаних із прийманням, доробкою, сортуванням, збереженням вантажів; супроводу й охорони вантажів, товарно-транспортні тощо.

Транспортно-експедиторські послуги надаються клієнту при експорті з України, імпорту в Україну, транзиті територією України чи іншими державами, внутрішніх перевезеннях територією України.

За ознакою взаємозв'язку з основною діяльністю транспортної організації транспортно-експедиторські послуги поділяють на перевізні і неперевізні, за видом споживача – на зовнішніх і внутрішніх. До зовнішніх належать транспортно-експедиторські послуги, що надаються нетранспортним

організаціям, до внутрішніх – що надаються транспортним організаціям.

За характером діяльності транспортно-експедиторські послуги поділяють на технологічні, інформаційно-довідкові, комерційні, сервісні і організаційні [22].

Питання для самоконтролю

- 1 Дайте визначення транспортно-експедиторської діяльності.
- 2 Дайте визначення поняття вантаж.
- 3 Назвіть учасників транспортно-експедиторської діяльності.
- 4 Дайте визначення поняття експедитор.
- 5 Дайте визначення поняття перевізник.
- 6 Дайте визначення поняття клієнт

Лекція 2. Принципи діяльності експедитора. Права та обов'язки експедитора. Відповідальність експедитора і клієнта

План лекції

2.1 Принципи діяльності експедитора.

2.2 Права експедитора.

2.3 Обов'язки експедитора.

2.4 Відповідальність експедитора і клієнта.

2.1 Принципи діяльності експедитора

Експедитори за дорученням клієнтів:

- забезпечують оптимальне транспортне обслуговування, а також організовують перевезення вантажів різними видами транспорту територією України та іноземних держав відповідно до договорів (контрактів), згідно з якими сторони мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі тим чи іншим законом України; фрахтують національні, іноземні судна та залучають інші транспортні засоби і забезпечують їхню подачу в порти, на залізничні станції, склади, термінали або інші об'єкти для своєчасного відправлення вантажів;

- здійснюють роботи, пов'язані з прийманням, накопиченням, подрібненням, доробленням, сортуванням, складуванням, зберіганням, перевезенням вантажів;

- ведуть облік надходження та відправлення вантажів з портів, залізничних станцій, складів, терміналів або інших об'єктів;

- організовують охорону вантажів під час їх перевезення, перевалки та зберігання;

- організовують експертизу вантажів;

- здійснюють оформлення товарно-транспортної документації та її розсилання за належністю;

- надають в установленому законодавством порядку учасникам транспортно-експедиторської діяльності заявки на відправлення вантажів та наряди на відвантаження;

- забезпечують виконання комплексу заходів з відправлення вантажів, що надійшли в некондиційному стані, з браком, у пошкодженій, неміцній, нестандартній упаковці або такій, що не відповідає вимогам перевізників;
- здійснюють страхування вантажів та своєї відповідальності;
- забезпечують підготовку та додаткове обладнання транспортних засобів і вантажів згідно з вимогами нормативно-правових актів щодо діяльності відповідного виду транспорту;
- забезпечують оптимізацію руху матеріальних потоків від вантажовідправника до вантажоодержувача з метою досягнення мінімального рівня витрат;
- здійснюють розрахунки з портами, транспортними організаціями за перевезення, перевалку, зберігання вантажів;
- оформлюють документи та організують роботи відповідно до митних, карантинних та санітарних вимог;
- надають підготовлений транспорт, який має додаткове обладнання згідно з вимогами, передбаченими законодавством;
- надають інші допоміжні та супутні перевезенням транспортно-експедиторські послуги, що передбачені договором транспортного експедирування і не суперечать законодавству [2].

2.2 Права експедитора

Експедитор має право:

- обирати або змінювати вид транспорту та маршрут перевезення, обирати або змінювати порядок перевезення вантажу, а також порядок виконання транспортно-експедиторських послуг, діючи в інтересах клієнта, згідно з відповідним договором транспортного експедирування;
- відступати від вказівок клієнта в порядку, передбаченому договором транспортного експедирування;
- на відшкодування в погоджених з клієнтом обсягах додаткових витрат, що виникли в нього при виконанні договору транспортного експедирування, якщо такі витрати здійснювалися в інтересах клієнта;

- притримувати вантаж, що знаходиться в його володінні, до моменту сплати плати експедитору і відшкодування витрат, здійснених ним в інтересах клієнта, або до моменту іншого забезпечення виконання клієнтом його зобов'язань у частині сплати плати експедитору та відшкодування вказаних витрат, якщо інше не встановлено договором транспортного експедирування;

- не приступати до виконання обов'язків за договором транспортного експедирування до отримання від клієнта всіх необхідних документів та іншої інформації щодо властивостей вантажу, умов його перевезення, а також іншої інформації, необхідної для виконання експедитором обов'язків, передбачених договором транспортного експедирування (ст. 10) [2].

2.3 Обов'язки експедитора

Експедитор зобов'язаний надавати транспортно-експедиторські послуги згідно з договором транспортного експедирування і вказівками клієнта, погодженими з експедитором у встановленому договором порядку.

За необхідності відступати від вказівок клієнта, зокрема в разі виникнення загрози пошкодження вантажу, безпеці людей і довкілля, експедитор зобов'язаний попередньо отримати згоду клієнта на таке відступлення. У разі якщо немає можливості попередньо повідомити про це або якщо відповідь на такий запит не отримано експедитором у належний за наявними обставинами строк, експедитор має право діяти на свій розсуд, повідомивши клієнта про свої дії, як тільки таке повідомлення стане можливим.

Договором транспортного експедирування можуть бути передбачені й інші обов'язки експедитора (ст. 11) [6].

2.4 Відповідальність експедитора і клієнта

Експедитор відповідає перед клієнтом за кількість місць, вагу, якщо проводилося контрольне зважування у присутності представника перевізника, що зафіксовано його підписом, належність упаковки згідно з даними товарно-транспортних

документів, що завірені підписом представника перевізника, якщо інше не встановлено договором транспортного експедирування.

За невиконання або неналежне виконання обов'язків, які передбачено договором транспортного експедирування і цим Законом, експедитор і клієнт несуть відповідальність згідно з Цивільним кодексом України, іншими законами та договором транспортного експедирування.

Експедитор несе відповідальність за дії та недогляд третіх осіб, залучених ним до виконання договору транспортного експедирування, у тому ж порядку, як і за власні дії (ст. 14) [2].

Питання для самоконтролю

- 1 Перерахуйте права експедитора.
- 2 Перерахуйте обов'язки експедитора.
- 3 У яких нормативно-правових актах встановлена відповідальність експедитора і клієнта?

Лекція 3. Правові аспекти транспортного експедирування. Документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні. Закон України «Про ТЕД»

План лекції

3.1 Нормативні документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні.

3.2 Закон України «Про ТЕД».

3.1 Нормативні документи, що регламентують роботу транспорту у внутрішньодержавному та міжнародному сполученні

Нормативними документами, що регламентують транспортно-експедиторську діяльність, є:

- Закон № 1955, який визначає правові та організаційні засади транспортно-експедиторської діяльності в Україні [2];

- Цивільний кодекс, у якому глава 65 «Транспортне експедирування» (статті 929–935) присвячена особливостям документування транспортного експедирування [6];

- Господарський кодекс, який визначає особливості договору транспортного експедирування, що укладається між суб'єктами господарювання (ст. 316) [5];

- Закон «Про транспорт», яким передбачено, що транспортно-експедиторські підприємства входять до складу автомобільного транспорту. Отже, ці підприємства мають дотримуватися в тому числі норм цього Закону (ст. 30) [7];

- Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про транзит вантажів» [8].

- інші нормативні документи залежно від конкретної ситуації.

Генеральні умови – регулюють діяльність членів АМЕУ (Асоціації міжнародних експедиторів України) щодо організації перевезень вантажів і застосовуються у разі, якщо у договорі транспортного експедирування, дорученні експедитору або

документах FIATA зазначено посилання на норми та положення цих Умов.

Перевезення вантажів супроводжується товарно-транспортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

Такими документами можуть бути:

- авіаційна вантажна накладна (Air Waybill);
- міжнародна автомобільна накладна (CMR);
- накладна СМГС (накладна УМВС);
- коносамент (Bill of Lading);
- накладна ЦІМ (CIM);
- вантажна відомість (Cargo Manifest);
- інші документи, визначені законами України.

Факт надання послуги експедитора під час перевезення підтверджується єдиним транспортним документом або комплектом документів (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо), які відображують шлях вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення. При автомобільних перевезеннях основним документом є товарно-транспортна накладна (ТТН) [1].

ТТН – єдиний для всіх учасників транспортного процесу юридичний документ, що призначений для списання товарно-матеріальних цінностей, обліку на шляху їх переміщення, оприбуткування, складського, оперативного й бухгалтерського обліку, а також для розрахунків при перевезенні вантажу та обліку виконаної роботи (розд. 1 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, Наказ № 363).

Положення п. 11.1 розд. 11 Правил № 363 передбачають, що ТТН є основним документом на перевезення вантажів. Форму ТТН наведено в додатку 7 до Правил № 363. Водночас ТТН може оформлюватися суб'єктом господарювання без дотримання форми, наведеної в додатку 7 до Правил № 363, за умови наявності в ній інформації про:

- назву документа;
- дату та місце його складення;
- найменування (прізвище, ім'я, по батькові) перевізника та/або експедитора, замовника, вантажовідправника, вантажоодержувача;

– найменування та кількість вантажу, його основні характеристики й ознаки, які дають змогу однозначно ідентифікувати цей вантаж, автомобіль (марка, модель, тип, реєстраційний номер), причіп/напівпричіп (марка, модель, тип, реєстраційний номер);

– пункти навантаження й розвантаження із зазначенням повної адреси, посади, прізвища та підписів відповідальних осіб вантажовідправника, вантажоодержувача, водія та/або експедитора.

ТТН також зазначено в п. 1 Переліку № 207 серед необхідних документів, які повинен мати при собі водій юридичної особи чи фізичної особи – підприємця, що здійснює вантажні перевезення на договірних умовах [1].

Таким чином, під час перевезення «чужого» вантажу оформлення ТТН – обов'язкове, що неодноразово зауважували й офіційні органи (див. листи Мінінфраструктури від 11.03.2014 р. № 2455/25/10-14, від 28.05.2014 р. № 5615/25/10-14; листи ДФСУ від 29.10.2015 р. № 22911/6/99-99-19-02-02-15, від 15.01.2016 р. № 621/6/99-99-19-02-02-15). ДФСУ в листі від 04.09.2015 р. № 18936/5/99-99-10-03-02-15 підтвердила можливість використання факсимільного відтворення підпису при оформленні ТТН за письмовою угодою сторін, у якій містяться зразки відповідного аналога їх власноручних підписів.

Видаткова накладна за наявності ТТН потрібна лише тоді, коли в ТТН немає змоги перерахувати всі найменування вантажу. Тоді до ТТН замовник додає документ довільної форми із обов'язковим зазначенням відомостей про вантаж (графи 1–10 ТТН). При цьому в ТТН зазначається, що до неї додається як товарний розділ документ, без якого ТТН вважається недійсною й не може використовуватись для розрахунків із замовником (п. 11.7 Правил № 363). Таким додатком може бути й видаткова накладна [1].

При перевезенні товарів залізничним транспортом оформляється залізнична накладна, морським – коносамент, авіаційним – авіаційна вантажна накладна (Air Waybill). Склад документів, які оформлюються при перевезенні товарів у зовнішньоекономічній діяльності, наведено в листі Мінінфраструктури від 19.09.2011 р. № 7885/11/10-11, яким було

рекомендовано керуватися для виконання завдань податкового обліку в листі ДПСУ від 23.12.2011 р. № 10304/7/15-3417-14. Крім того, перелік документів контролери навели в УПК № 610.

Щодо залізничних перевезень згідно з Порядком внесення уповноваженими особами до бюджету податку на додану вартість з об'єктів оподаткування, що виникають у зв'язку з постачанням підприємствами залізничного транспорту послуг з їх основної діяльності, затвердженим постановою КМУ від 02.03.2011 р. № 187 (187-2011-п), підставою для застосування нульової ставки ПДВ у міжнародному залізничному сполученні (крім транзитних перевезень) є накладні УМВС (СМГС), ЦІМ (СІМ) та уніфікована накладна ЦІМ/УМВС (ЦИМ/СМГС) [23].

Розрахунки за постачання послуг з перевезення (переміщення) вантажів та пасажирів транзитом через митну територію України, а також послуг, пов'язаних з таким перевезенням (переміщенням), проводяться державним підприємством «Український державний розрахунковий центр міжнародних перевезень», яке веде в установленому порядку податковий облік дохідних надходжень на підставі накладних УМВС (СМГС), ЦІМ (СІМ) та уніфікованої накладної ЦІМ/УМВС (ЦИМ/СМГС) і оформлює податкові накладні вантажовідправникам та/або вантажоотримувачам (покупцям) [19].

Залізничні вантажні перевезення у міжнародному сполученні здійснюються за перевізними документами.

Оформлення перевезення у міжнародному сполученні (країнами СНД та Балтії) здійснюється за проїзними та перевізними документами, затвердженими спільним наказом Міністерства транспорту України та ДПАУ від 24.10.2001 р. № 712/431 (z0116-02) «Про затвердження Порядку оформлення розрахункових і звітних документів при здійсненні продажу проїзних і перевізних документів на залізничному транспорті» (із змінами та доповненнями), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07.02.2002 р. за № 116/6404 [23].

3.2 Закон України «Про ТЕД»

Важливим є Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» («Про ТЕД») від 01.07.2004 р. Цей

Закон визначає правові та організаційні засади транспортно-експедиторської діяльності в Україні та спрямований на створення умов для її розвитку та вдосконалення. У Законі дається визначення термінів, засади діяльності експедитора, Державне регулювання транспортно-експедиторської діяльності, види транспортно-експедиторських послуг, договір транспортного експедирування та його виконання, права експедитора і клієнта, обов'язки експедитора і клієнта, страхування при транспортно-експедиторській діяльності, відповідальність експедитора і клієнта [2].

Питання для самоконтролю

1 Назвіть нормативно-правові акти, що регулюють відносини транспортного експедирування.

2 Назвіть товарно-транспортні документи, які відображують шлях вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення.

3 Дайте визначення поняття товарно-транспортної накладної.

Лекція 4. Ліцензування ТЕД

План лекції

4.1 Ліцензування послуг з перевезення вантажів різними видами транспорту.

4.2 Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

4.1 Ліцензування послуг з перевезення вантажів різними видами транспорту

Ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів (Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ст. 1) [4].

Транспортно-експедиторська діяльність – підприємницька діяльність із надання транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпортних, транзитних або інших вантажів.

Такий вид діяльності, як діяльність із надання транспортно-експедиторських послуг, не включений в перелік видів господарської діяльності та не підлягає ліцензуванню. Але ліцензуванню підлягають послуги з перевезення вантажів різними видами транспорту.

Якщо суб'єкт підприємницької діяльності сам здійснює перевезення вантажів, тобто надає послуги з перевезення вантажів різними видами транспорту, то він має отримати ліцензію.

В ст. 7 наведено перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню: перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом.

Ліцензія – запис у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Законом про ліцензування передбачається, що господарська діяльність, яка провадиться на підставі ліцензії, має здійснюватися при дотриманні ліцензійних умов.

Ліцензійні умови визначаються як нормативно-правовий акт Кабінету Міністрів України, положення якого встановлюють вичерпний перелік вимог, обов'язкових для виконання ліцензіатом, та вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії.

Перелік органів ліцензування затверджено постановою КМУ від 5 серпня 2015 р. № 609. Органи, які видають ліцензії на вантажоперевезення:

- Укртрансбезпека – перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним, залізничним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом;

- Морська адміністрація – перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським транспортом;

- Державіаслужба – перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів повітряним транспортом [24].

Документи, що подаються для одержання ліцензії (ст. 11):

1 Здобувач ліцензії подає до органу ліцензування заяву про отримання ліцензії за визначеною ліцензійними умовами формою.

2 У заяві про отримання ліцензії має міститися інформація про:

1) здобувача ліцензії;

2) вид господарської діяльності (повністю або частково), зазначений у статті 7 цього Закону, на провадження якого здобувач ліцензії має намір одержати ліцензію.

3 До заяви про отримання ліцензії додаються:

1) документи відповідно до ліцензійних вимог;

2) копія паспорта керівника здобувача ліцензії (або довіреної особи) із відміткою органу державної податкової служби про повідомлення про відмову через свої релігійні переконання від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (подається тільки фізичними особами – підприємцями, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби);

3) опис документів, що подаються для одержання ліцензії, у двох екземплярах [4].

Для окремих видів господарської діяльності, в тому числі для вантажоперевезення різними видами транспорту, до заяви додаються документи, перелік яких встановлений постановою КМУ від 5 серпня 2015 р. № 609 [24].

Надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу повітряним, річковим, морським, автомобільним, залізничним транспортом:

- надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу повітряним транспортом – засвідчена в установленому порядку копія сертифіката експлуатанта;

- надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу річковим, морським транспортом – відомості за підписом заявника – суб'єкта господарювання (за формою, встановленою ліцензійними умовами) про наявність матеріально-технічної бази, необхідної для провадження відповідного виду господарської діяльності, спеціалістів, необхідних для провадження відповідного виду господарської діяльності;

- надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним транспортом – відомості за підписом заявника – суб'єкта господарювання (за формою, встановленою ліцензійними умовами) про: наявність власної або орендованої матеріально-технічної бази, необхідної для проведення технічного обслуговування і ремонту автомобільних транспортних засобів, перевірки їх технічного стану, зберігання, забезпечення проведення медичного огляду водіїв або укладання договорів про закупівлю таких послуг з поданням їх завірених копій (для автомобільних перевізників, що використовують

працю найманих водіїв); власні транспортні засоби (автобуси, вантажні та легкові автомобілі, вантажопасажирські автомобілі, таксі, причепа, напівпричепа) або транспортні засоби, які використовуються на інших законних підставах (для автомобільних перевізників, що мають намір надавати послуги з внутрішніх перевезень пасажирів, багажу, небезпечних вантажів), із зазначенням їх типу, марки, моделі, державного номера, повної маси (пасажиромісткості), року випуску, реквізитів реєстраційного документа; спеціальне обладнання легкового автомобіля, зокрема наявність розпізнавального ліхтаря, сигнальних ліхтарів, нанесені композиції з квадратів, марку, тип та серійний номер таксометра (для автомобільних перевізників, що мають намір надавати послуги з перевезення пасажирів на таксі); досвід роботи на внутрішніх перевезеннях на договірних засадах не менш як три роки (для автомобільних перевізників, що мають намір надавати послуги з міжнародних перевезень пасажирів, багажу, небезпечних вантажів);

- надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу залізничним транспортом – засвідчена в установленому порядку копія сертифіката відповідності надання послуг з перевезення пасажирів, багажу, небезпечних вантажів залізничним транспортом регламентним технічним умовам, копія регламентних технічних умов, засвідчена заявником – суб'єктом господарювання [4].

4.2 Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»

В Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» зазначено, що орган ліцензування протягом трьох робочих днів з дня одержання заяви про отримання ліцензії встановлює наявність або відсутність підстав для залишення її без розгляду і в разі їх наявності приймає відповідне рішення. Копія рішення про залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду надається у триденний строк здобувачеві ліцензії.

Підставою для залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду є:

1) підписані документи, що додаються до заяви для отримання ліцензії, подані не в повному обсязі;

2) заява або хоча б один з документів, що додається до заяви про отримання ліцензії:

- підписаний особою, яка не має на це повноважень;

- оформлений із порушенням вимог цього Закону, складений не за встановленою формою або не містить даних, що обов'язково вносяться до них згідно з цим Законом;

3) подання заяви з порушенням строків, передбачених цим Законом;

4) відсутність у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відомостей про здобувача ліцензії (суб'єкта господарювання) або наявність відомостей про державну реєстрацію його припинення [4].

У повідомленні про прийняття рішення про залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду зазначаються вичерпний перелік та опис підстав для прийняття такого рішення і пропозиції щодо усунення відповідних недоліків, які мають бути викладені в чіткій і однозначній формі.

Після усунення причин, що стали підставою для прийняття рішення про залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду, здобувач ліцензії може повторно подати заяву про отримання ліцензії.

Забороняється залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду з підстав, не передбачених цим законом.

У статті 13 зазначається, що орган ліцензування після встановлення відсутності підстав для залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду розглядає її та підтвердні документи з метою встановлення відсутності або наявності підстав для відмови у видачі ліцензії шляхом аналізу підтвердних документів та одержання інформації з державних паперових та електронних інформаційних ресурсів [4].

У разі встановлення наявності підстав для відмови у видачі ліцензії орган ліцензування приймає обґрунтоване рішення про відмову у видачі ліцензії.

Орган ліцензування надсилає копію рішення про відмову у видачі ліцензії здобувачу ліцензії у строк, що не перевищує п'яти робочих днів.

Підставою для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії за результатом розгляду заяви про отримання ліцензії є:

1) встановлення невідповідності здобувача ліцензії ліцензійним умовам, встановленим для провадження виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про отримання ліцензії;

2) виявлення недостовірності даних у підтвердних документах, поданих здобувачем ліцензії. Виявленням недостовірності даних у підтвердних документах, поданих суб'єктом господарювання до органу ліцензування, є встановлення на момент подання документів здобувачем ліцензії чи ліцензіатом наявності розбіжності між даними, наведеними у них, та фактичним станом цього суб'єкта господарювання. Не вважаються недостовірними дані, підстава наведення яких суб'єктом господарювання не могла бути для нього завідомо неналежною.

У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються:

1) реквізити заяви про отримання ліцензії;

2) вид господарської діяльності, зазначений здобувачем ліцензії у заяві про отримання ліцензії;

3) найменування та ідентифікаційний код юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові та реєстраційний номер облікової картки платника податків фізичної особи – підприємця (серія та номер паспорта для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомила про це відповідний орган державної податкової служби та має відмітку у паспорті);

4) перелік та опис підстав (обґрунтування) для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії;

5) пропозиції щодо усунення відповідних недоліків, які мають бути викладені в однозначній, зрозумілій та достатній для виконання здобувачем ліцензії формі [4].

У разі встановлення під час розгляду заяви про отримання ліцензії відсутності підстав для відмови у видачі ліцензії орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії.

Строк прийняття рішення про видачу ліцензії становить десять робочих днів з дня одержання органом ліцензування заяви про отримання ліцензії.

Набуття здобувачем ліцензії права на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відбувається з моменту внесення рішення органу ліцензування про видачу ліцензії до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

У рішенні про видачу ліцензії орган ліцензування зазначає розрахункові реквізити для внесення плати за видачу ліцензії.

Ліцензія на провадження здобувачем ліцензії визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, оформляється органом ліцензування в електронному вигляді (запис про рішення органу ліцензування щодо видачі ліцензії суб'єкту господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань) та відображується у виписці з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, яка видається ліцензіату безоплатно, та підлягає обов'язковому оприлюдненню на порталі електронних сервісів у порядку, визначеному Міністерством юстиції України в Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань [4].

Ліцензія видається на необмежений строк.

За видачу ліцензії стягується разова плата в розмірі одного прожиткового мінімуму, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що діє на день прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії, якщо інший розмір плати не встановлений законом.

Плата за видачу ліцензії вноситься ліцензіатом у строк не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення на порталі електронних сервісів рішення про видачу ліцензії.

Форму та зміст ліцензії визначає спеціально уповноважений орган з питань ліцензування.

У разі переоформлення ліцензії, виданої на паперовому носії, орган ліцензування приймає рішення про визнання ліцензії, що була переоформлена, недійсною.

Не переоформлена в установлений строк ліцензія є недійсною і підлягає анулюванню.

Анулюванням ліцензії є позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, шляхом прийняття органом ліцензування рішення про анулювання його ліцензії.

Ліцензія вважається анульованою з дня, коли ліцензіат дізнався чи повинен був дізнатися про анулювання ліцензії, але у строк, не менший за один тиждень з дня прийняття органом ліцензування рішення про анулювання виданої йому ліцензії.

Підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії є:

1) заява ліцензіата про анулювання власної ліцензії. Не є підставою для анулювання ліцензії заява ліцензіата про анулювання його ліцензії, що подана після видання органом ліцензування розпорядчого документа про проведення перевірки додержання таким ліцензіатом вимог ліцензійних умов і до закінчення строку:

- перевірки та усунення порушень ліцензійних умов (у разі їх наявності);

- у тридцять робочих днів після спливу терміну виконання ліцензіатом розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов (крім випадку видання протягом цього строку органом ліцензування розпорядчого документа про проведення позапланової перевірки виконання ліцензіатом розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов);

2) набрання чинності рішенням органу ліцензування про анулювання ліцензії або скасування такого рішення спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування;

3) наявність у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відомостей про державну реєстрацію припинення юридичної особи (державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця);

4) подання копії свідоцтва про смерть фізичної особи – підприємця (у разі відсутності правонаступника);

5) акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов, встановлених для виду господарської діяльності;

6) акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов. Повторним порушенням ліцензіатом ліцензійних умов вважається вчинення ним протягом двох років з дня видання органом ліцензування розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов нового порушення хоча б однієї з вимог ліцензійних умов, щодо якої видавалося таке розпорядження;

7) акт про виявлення недостовірності даних у документах, поданих суб'єктом господарювання разом із заявою про отримання ліцензії;

8) акт про відмову ліцензіата у проведенні перевірки органом ліцензування. Відмовою ліцензіата у проведенні перевірки органом ліцензування вважається недопуск уповноважених посадових осіб органу ліцензування до здійснення перевірки додержання ліцензіатом вимог відповідних ліцензійних умов за відсутності передбачених для цього законом підстав (зокрема, ненадання документів, інформації щодо предмета перевірки на письмову вимогу посадових осіб органу ліцензування, відмова в доступі посадових осіб органу ліцензування до місць провадження діяльності, що підлягає ліцензуванню, об'єктів, що використовуються ліцензіатом при провадженні діяльності, що підлягає ліцензуванню, або відсутність протягом першого дня перевірки за місцезнаходженням ліцензіата особи, уповноваженої представляти інтереси ліцензіата на час проведення перевірки);

9) акт про документальне підтвердження встановлення факту контролю (вирішального впливу) за діяльністю ліцензіата осіб інших держав, що здійснюють збройну агресію проти України у значенні, наведеному у статті 1 Закону України «Про оборону України», та (або) дії яких створюють умови для виникнення воєнного конфлікту, застосування воєнної сили проти України;

10) несплата за видачу ліцензії [4].

Орган ліцензування приймає рішення про анулювання ліцензії протягом п'яти робочих днів з:

- дня одержання документа, передбаченого пунктом 1 частини другої ст. 16;

- дня виявлення відомостей, передбачених пунктом 2 частини другої ст. 16;

- наступного дня після закінчення строку, передбаченого пунктом 3 частини другої ст. 16;

- дня виявлення підстав, передбачених пунктами 4-9 частини другої ст. 16.

Рішення про анулювання ліцензії має містити:

1) реквізити рішення про видачу ліцензії;

2) вид господарської діяльності, на провадження якого анулюється ліцензія;

3) найменування та ідентифікаційний код юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові та реєстраційний номер облікової картки платника податків фізичної особи - підприємця (серія та номер паспорта для фізичної особи, яка через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомила про це відповідний орган державної податкової служби та має відмітку у паспорті);

4) підстави анулювання ліцензії.

Рішення про анулювання ліцензії, прийняте з підстав, передбачених пунктами 1-3 частини другої ст. 16, набирає чинності з дня його прийняття.

8. Рішення про анулювання ліцензії, прийняте з підстав, передбачених пунктами 4-9 частини другої ст. 16, набирає чинності через тридцять календарних днів з дня його прийняття.

Якщо ліцензіат протягом строку набрання чинності рішенням органу ліцензування про анулювання ліцензії, встановленого частиною восьмою цієї статті, подає скаргу (апеляцію) до Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування, дія цього рішення органу ліцензування зупиняється до прийняття рішення спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування за результатами розгляду апеляції Експертно-апеляційною радою з питань ліцензування.

У разі анулювання ліцензії суб'єкт господарювання може подати заяву про отримання ліцензії на право провадження відповідного виду господарської діяльності (повністю або

частково) не раніше ніж через рік з дня набрання чинності рішенням.

Рішення про анулювання ліцензії може бути оскаржено до суду [4].

Питання для самоконтролю

- 1 Дайте визначення поняття ліцензія.
- 2 Назвіть органи, які видають ліцензії на вантажоперевезення.
- 3 Які документи потрібні для видачі ліцензії?
- 4 Що є підставою для залишення заяви про отримання ліцензії без розгляду?
- 5 На якій строк видається ліцензія?
- 6 Що є підставою для прийняття рішення про анулювання ліцензії?

Лекція 5. Підготовка комплектів для перевезення. Акт виконаних робіт

План лекції

5.1 Документи, що супроводжують договір експедирування.

5.2 Акт виконаних робіт.

5.1 Документи, що супроводжують договір експедирування

Підтвердженням витрат експедитора є документи (рахунки, накладні тощо), видані суб'єктами господарювання, що залучалися до виконання договору транспортного експедирування, або органами влади (ст. 9 Закону № 1955).

Перевезення вантажів супроводжується товарно-транспортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

Факт надання послуги експедитора при перевезенні підтверджується єдиним транспортним документом або комплектом документів (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо), які відображують шлях прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення.

Документи, що супроводжують договір експедирування умовно можна поділити на декілька категорій. Це документи, що підтверджують:

1) витрати експедитора, що пов'язані із залученням до виконання договору інших суб'єктів підприємництва, а також витрати на обов'язкові платежі;

2) витрати експедитора, що понесені безпосередньо на надання послуг експедирування;

3) факт і вартість наданих транспортно-експедиційних послуг [2].

Кожна господарська операція в діяльності підприємства оформляється первинним документом. Саме первинний документ є підставою для відображення такої операції в податковому та бухгалтерському обліку і, по суті, частиною облікового процесу.

Первинні документи – це документи, у яких знаходяться дані про господарські операції, які були проведені, а також про вказівки керівництва щодо їх здійснення. Такими документами є видаткова й товарно-транспортна накладні, акт про виконані роботи тощо.

Первинні документи, які необхідно скласти підприємствам, що займаються транспортуванням вантажів клієнта самостійно (перевізники) або організовують таке перевезення (експедитори):

1 Письмовий договір (перевезення чи транспортного експедирування).

2 Заявка-замовлення на перевезення вантажів. Як правило подається клієнтом експедитору (перевізникові) на кожне перевезення. Оформлення такої заявки має бути передбачено договором.

3 Акт виконаних робіт (акт на надання транспортно-експедиторських послуг, звіт комісіонера). Цей первинний документ підтверджує факт отримання доходу від наданої послуги. У разі укладання посередницького договору на перевезення таким первинним документом може бути і звіт комісіонера [2].

5.2 Акт виконаних робіт

Основним документом, що підтверджує факт надання послуг транспортного експедирування, є акт виконаних робіт. До нього додаються товарно-транспортні документи, за яких здійснюється перевезення вантажів, рахунки, накладні та інші документи, що підтверджують оплату послуг суб'єктам підприємницької діяльності, що залучались до виконання угоди; чеки та інші розрахункові документи, що підтверджують сплату податків.

Акт виконаних робіт належить до основних первинних документів (рисунок 1), в яких фіксується факт завершення роботи і прийняття її результатів. Його наявність є підставою для переказу коштів на оплату рахунку виконавця і обов'язковою для державних установ.

Підписання акту обома сторонами дає змогу виключити судові суперечки, пов'язані з виявленням дефектів і виробничим браком.

Найменування Виконавця	Найменуванн
ЄДРПОУ: _____	ЄДРПОУ: _____
Адреса: _____	Адреса: _____
Р/рахунок № _____	Р/рахунок № _____
в _____	в _____
МФО: _____	МФО: _____

Акт № _____
прийому-передачі виконаних робіт (наданих послуг)

Ми, що нижче підписалися, представник Виконавця і представник Замовника, укла Виконавець виконав роботи (надав послуги) згідно договору _____.

№ п/п	Назва роботи (послуги)	Од. вим.	К-сть	Ціна без ПДВ, грн

Разом без ПДВ, грн
ПДВ, грн
ВСЬОГО з ПДВ, грн

ВСЬОГО (протисом): _____

Роботи (послуги) виконані повністю, сторони претензій одна до одної не мають

Роботу здав
від ВИКОНАВЦЯ

Роботу прийняв
від ЗАМОВНИКА

М.П. / Підпис _____

М.П. / Підпис _____

Рисунок 1 – Акт виконаних робіт

Для того щоб максимально відобразити участь сторін у процесі приймання та врахувати виконання вимог замовника, в акті мають бути показані такі відомості:

- номер акта – виставляється згідно нумерації в журналі однієї зі сторін;
- дата складання;
- повна назва підприємств виконавця і замовника;
- перелік робіт по етапах. Після кожного найменування вказується кількість етапів, ціна кожного і загальна вартість;
- зазначення суми з ПДВ;

- висновок про відповідність роботи до умов договору (виконано в термін чи ні, чи відповідає ТЗ та ін.);
- підписи сторін;
- круглі печатки підприємств.

При перевезеннях вантажів використовується така основна товаросупровідна документація:

- рахунок-фактура;
- пакувальний лист (аркуш);
- відвантажувальна специфікація;
- вантажний маніфест;
- бордеро;
- сертифікат походження товару;
- сертифікат про якість товару;
- фітосанітарний сертифікат;
- фумігаційний сертифікат;
- гігієнічний сертифікат (сертифікати аналізів);
- ветеринарний сертифікат;
- сертифікат на небезпечні вантажі (НВ) [2].

Питання для самоконтролю

1 Що підтверджують документи, які супроводжують договір експедирування?

2 Що є підставою для відображення господарської операції в діяльності підприємства?

3 Який документ підтверджує факт надання послуг транспортного експедирування?

Лекція 6. Документальне оформлення транспортно-експедиторської діяльності

План лекції

6.1 Договір транспортного експедирування.

6.2 Умови договору транспортного експедирування.

6.3 Права та обов'язки сторін договору транспортного експедирування.

6.1 Договір транспортного експедирування

Транспортно-експедиторська діяльність – діяльність із надання транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпортних, транзитних або інших вантажів, визначених договором транспортного експедирування.

Відносини в сфері перевезення вантажів, пасажирів і багажу здійснюються на підставі відповідного договору.

Цивільно-правовий договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Суб'єктами договору транспортного експедирування є клієнт і експедитор.

Обов'язки експедитора може виконувати перевізник.

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату та за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу (ст. 9 Закону № 1955, ч. 1 ст. 929 ЦКУ) [2, 6].

Договором транспортного експедирування може бути встановлено обов'язок експедитора організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, обраним експедитором або клієнтом, зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення вантажу, забезпечити відправку і одержання вантажу, а також інші зобов'язання, пов'язані з перевезенням.

Договором транспортного експедирування може бути передбачено надання додаткових послуг, необхідних для

доставки вантажу (перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей тощо) (ч. 1 ст. 929 ЦКУ) [6].

6.2 Умови договору транспортного експедирування

Договір транспортного експедирування укладається в письмовій формі. Істотними умовами договору транспортного експедирування є такі (ст. 9 Закону № 1955):

- 1) відомості про сторони договору:
 - для юридичних осіб – резидентів України: найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
 - для юридичних осіб – нерезидентів України: найменування, місцезнаходження та державу, де зареєстровано особу;
 - для фізичних осіб – громадян України: прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання із зазначенням адреси та індивідуальний ідентифікаційний номер;
 - для фізичних осіб – іноземців, осіб без громадянства: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), адресу місця проживання за межами України;
- 2) вид послуги експедитора;
- 3) вид і найменування вантажу;
- 4) права, обов'язки сторін;
- 5) відповідальність сторін, у тому числі в разі завдання шкоди внаслідок дії непереборної сили;
- 6) розмір плати експедитору. Якщо розмір плати не встановлено, клієнт має виплатити експедиторові розумну плату (ч. 1 ст. 931 ЦКУ);
- 7) порядок розрахунків;
- 8) пункти відправлення та призначення вантажу;
- 9) порядок погодження змін маршруту, виду транспорту, вказівок клієнта;

10) строк (термін) виконання договору;

11) усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [2].

Для систематичного надання послуг експедитора можуть укладатися довгострокові (генеральні) договори транспортного експедирування (ст. 9 Закону № 1955).

Виділяють два види договорів транспортного експедирування:

1) прямі договори – за якими всі послуги (або певні їх види) експедитор надає самостійно;

2) договори посередницького типу – за якими експедитор лише організовує виконання визначених договором послуг, пов'язаних із перевезенням вантажу, а ці послуги виконують треті особи.

У разі залучення експедитором до виконання його зобов'язань за договором транспортного експедирування іншої особи у відносинах із нею експедитор може виступати від свого імені або від імені клієнта (ст. 9 Закону № 1955) [2].

За договором транспортного експедирування експедитор може організувати перевезення за одним товарно-транспортним документом вантажів кількох різних клієнтів, які прямують з одного пункту відправлення та/чи в один пункт призначення, за умови, що експедитор виступає від імені усіх цих клієнтів як вантажовідправник та/чи вантажоодержувач.

Платою експедитору вважаються кошти, сплачені клієнтом експедитору за належне виконання договору транспортного експедирування. Перевезення вантажів супроводжується товарно-транспортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

Факт надання послуги експедитора при перевезенні підтверджується єдиним транспортним документом або комплектом документів (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо), які відображують шлях прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення [2].

6.3 Права та обов'язки сторін договору транспортного експедирування

Права та обов'язки сторін договору транспортного експедирування встановлені у статтях 10–12 Закону № 1955 та ст. 933 ЦКУ.

Клієнт зобов'язаний надати експедиторові документи та іншу інформацію про властивості вантажу, умови його перевезення, а також інформацію, необхідну для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором.

Експедитор має повідомити клієнта про виявлені недоліки одержаної інформації, а в разі її неповноти – вимагати у клієнта необхідну додаткову інформацію.

У разі ненадання клієнтом документів та необхідної інформації експедитор має право відкласти виконання своїх обов'язків за договором транспортного експедирування до надання документів та інформації в повному обсязі.

Клієнт відповідає за збитки, завдані експедиторові у зв'язку з порушенням обов'язку щодо надання документів та інформації, визначених частиною першою цієї статті. Відповідальність сторін договору транспортного експедирування встановлена у статтях ст. 934 ЦКУ та ст. 14 Закону № 1955 [2, 6].

Зокрема, експедитор відповідає перед клієнтом за кількість місць, вагу, якщо проводилося контрольне зважування у присутності представника перевізника, що зафіксовано його підписом, належність упаковки згідно з даними товарно-транспортних документів, що завірені підписом представника перевізника, якщо інше не встановлено договором транспортного експедирування.

Клієнт відповідає за збитки, завдані експедиторові у зв'язку з порушенням обов'язку щодо надання документів та інформації про властивості вантажу, умови його перевезення, а також інформацію, необхідну для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором (ч. 4 ст. 933 ЦКУ) [6].

За невиконання або неналежне виконання обов'язків, які передбачені договором транспортного експедирування і Законом № 1955, експедитор і клієнт несуть відповідальність згідно з ЦКУ (глави 51, 65), ГКУ (розділ V) [2, 5, 6], Законом України «Про

відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22.11.96 р. № 543/96-ВР, іншими законами та договором транспортного експедирування [29].

Експедитор несе відповідальність за дії та недогляд третіх осіб, залучених ним до виконання договору транспортного експедирування, у тому ж порядку, як і за власні дії (ст. 14 Закону № 1955). Експедитор здійснює страхування вантажу та своєї відповідальності згідно із законом та договором транспортного експедирування [2].

Питання для самоконтролю

1 Назвіть істотні умови договору транспортного експедирування.

2 Назвіть основний документ, що підтверджує факт надання послуг транспортного експедирування.

3 Які види договорів транспортного експедирування?

4 Права та обов'язки експедитора.

5 Права та обов'язки клієнта.

Лекція 7. Товарно-транспортна накладна

План лекції

7.1 Товарно-транспортна накладна.

7.2 Товарно-транспортна накладна (форма № 1-ТТН).

7.3 Товарно-транспортна накладна міжнародної форми (CMR).

7.4 Спеціальна форма товарно-транспортної накладної №1-ТН (МС).

7.5 Спеціальна товарно-транспортна накладна типової форми №1-ТН(спирт) з контрольним листком форми №1-АТ. Особливості заповнення.

7.1 Товарно-транспортна накладна

Товарно-транспортна накладна (ТТН) – єдиний для всіх учасників транспортного процесу юридичний документ, що призначений для списання товарно-матеріальних цінностей, обліку на шляху їх переміщення, оприбуткування, складського, оперативного та бухгалтерського обліку, а також для розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи (розділ 1 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні) [1].

Товарно-транспортна накладна (ТТН) є основним первинним документом, який містить інформацію про перевезення вантажу, обсяги такого перевезення та відповідальних за його здійснення осіб. Цей документ використовується для внутрішніх (в межах України) перевезень.

Розрізняють такі види товарно-транспортних накладних:

- в межах України застосовується товарно-транспортна накладна типової форми №1-ТН;
- в міжнародному сполученні застосовується товарно-транспортна накладна типової форми CMR;
- при перевезенні хлібобулочних виробів застосовується спеціальна форма товарно-транспортної накладної №1-ТТН;
- при перевезенні молочної сировини, як додаток до товарно-транспортної типової форми застосовується спеціальна форма товарно-транспортної накладної №1-ТН(МС);

- при перевезенні спирту етилового, спиртопродуктів, тютюнових виробів застосовується спеціальна товарно-транспортна накладна типової форми №1-ТН(спирт) з контрольним листком форми №1-АТ [1].

У разі здійснення міжнародних перевезень згідно з нормами Конвенції МДП 1975 р., яка дає змогу значно спростити проходження митного контролю під час перевезення, використовується книжка МДП (Garner TIR), яка в даному випадку скасовує необхідність застосування міжнародної накладної типової форми СМР.

ТТН призначена для списання товарно-матеріальних цінностей у вантажовідправника, обліку під час перевезення, прийняття на складський, оперативний і бухгалтерський облік, розрахунків при перевезенні вантажів та обліку виконаної транспортної роботи.

7.2 Товарно-транспортна накладна (форма № 1-ТТН)

Товарно-транспортну накладну (рисунок 2) мають використовувати всі без винятку суб'єкти господарювання – як юридичні, так і фізичні особи.

ТТН призначена для:

- списання товарно-матеріальних цінностей;
- обліку на шляху переміщення товарів;
- оприбуткування, складського, оперативного й бухгалтерського обліку;
- розрахунків за перевезення вантажу й обліку виконаних робіт [1].

Розроблена з врахуванням обмеженого терміну реалізації хлібобулочних виробів та специфіки перевезень продукції хлібопекарських підприємств. Порядок її заповнення та використання регулюється спеціальною Інструкцією. Дія Інструкції розповсюджується на виробників, перевізників, отримувачів хлібобулочних виробів. Товарно-транспортна накладна форми №1-ТТН (хліб) прикладається до подорожнього листа. Оформлюється на кожен рейс і на кожного вантажоотримувача окремо.

Кількість екземплярів може коливатись від трьох до п'яти. Бланк накладної №1-ТТН (хліб) не є бланком строгої звітності і

може виготовлятися друкарським способом. Нумерація екземплярів здійснюється виробником.

Форма № 1-ТН

ТОВАРНО-ТРАНСПОРТНА НАКЛАДНА
№ 1 "03" січня 2020 р.

Автомобіль Renault Traffic, BA 3637CP Причіп/напівапричіп — Вид перевезень за покідометровим тарифом
(марка, модель, тип, реєстраційний номер) (марка, модель, тип, реєстраційний номер)

Автомобільний перевізник ФОП Свириденко О.А. Водій Петраков Я.В., АМ3250АО
(найменування ПІБ) (ПІБ, номер посвідчення водія)

Замовник ТОВ "Осінь"
(найменування ПІБ)

Вантажовідправник ТОВ "Осінь", м. Чернігів, вул. Шевченка, 95
(повне найменування, місцезнаходження ПІБ, місце проживання)

Вантажоодержувач ТОВ "Едельвейс", м. Чернігів, вул. Бєлова, 37
(повне найменування, місцезнаходження ПІБ, місце проживання)

Пункт навантаження м. Чернігів, вул. Шевченка, 95 Пункт розвантаження Чернігів, вул. Бєлова, 37
(місцезнаходження) (місцезнаходження)

кількість місць Дев'яносто масою бруто, т Нуль цілих п'ять десятих отримав водій/експедитор Петраков Я.В., водій Петраков
(словом) (словом) (ПІБ, посада, підпис)

Усього відпущено на загальну суму Тридцять шість тисяч грн. 00 коп., у т.ч. ПДВ Шість тисяч грн. 00 коп.
(словом, з округленням ПДВ)

Супровідні документи на вантаж Накладна № 4 від 03.01.2020 р., договір купівлі-продажу від 30.12.2019 р. № 37/к, сертифікат відповідності від 02.12.2019 р. АС12565

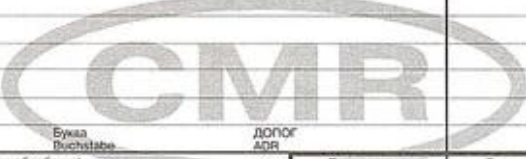
Рисунок 2 – Товарно-транспортна накладна

Накладна №1-ТТН (хліб) складається з чотирьох розділів:

- заголовок. Описує суб'єктів, що приймають участь в переміщенні накладної;
- відомості про вантаж. Вказує час виготовлення, термін реалізації, ціну, масу одиниці, назву сорта, марку, кількість одиниць в тарі, кількість тари, прийнято;
- відомості про відповідальних осіб. Визначає реквізити та підписи осіб, що приймають участь в процесі переміщення;
- відомості про вантажні операції. Вказує фактичні терміни вантажних операцій та терміни доставки продукції від постачальника до отримувача [1].

7.3 Товарно-транспортна накладна міжнародної форми (CMR)

Для міжнародних перевезень використовується товарно-транспортна накладна особливої, міжнародної форми (CMR) (рисунок 3). Складається вона у трьох примірниках, підписаних відправником вантажу, а також перевізником [17]. Окремі країни вимагають додатковий примірник для тарифного контролю.

1 Отправитель (наименование, адрес, страна) Absender (Name, Anschrift, Land)		Международная товарно-транспортная накладная Internationaler Frachtbrief				Данная перевозка, несмотря на то, как бы ни было провозимое, осуществляется в соответствии с условиями Конвенции о договоре международной дорожной перевозки груза (КДПГ)		Diese Beförderung unterliegt trotz einer gegenseitigen Abmachung den Bestimmungen des Übereinkommens über den Beförderungsvertrag im internationalen Straßengüterverkehr (CMR)							
2 Получатель (наименование, адрес, страна) Empfänger (Name, Anschrift, Land)		16 Перевозчик (наименование, адрес, страна) Frachtführer (Name, Anschrift, Land)													
3 Место разгрузки груза Auslieferungsort des Gutes Место / Ort Страна/Land		17 Последующий перевозчик (наименование, адрес, страна) Nachfolgende Frachtführer (Name, Anschrift, Land)													
4 Место и дата погрузки груза Ort und Tag der Übernahme des Gutes Место / Ort Страна/Land Дата/Datum		18 Оговорки и замечания перевозчика Vorbehalte und Bemerkungen der Frachtführer													
5 Прилагаемые документы Beigefügte Dokumente															
6 Знаки и номера Kennzeichen und Nummern		7 Количество мест Anzahl der Packstücke		8 Вид упаковки Art der Verpackung		9 Наименование груза Bezeichnung des Gutes		10 Статист. № Statistik-Nr.		11 Вес брутто, кг Bruttogew., kg		12 Объем, м³ Umfang in m³			
															
13 Укажите отправителя (таможенная и прочая обработка) Anweisungen des Absenders (Zoll- und sonstige amtliche Behandlung)		19 Подлежит оплате: Zu zahlen vom:		Отправитель Absender		Валюта Währung		Получатель Empfänger							
Объявленная стоимость груза Angabe des Wertes des Gutes (при превышении предела ответственности предусмотренного ст. IV, ст. 23, п. 3 указывается только после согласования дополнительной платы с фрахтом) (Wenn der Wert des Gutes dem II. Kap. IV, Art. 23, Abs. 3 bestimmten Höchstbetrag übersteigt, so wird er erst nach Vereinbarung des Zuschlages zur Fracht angegeben)		Ставка Fracht Скидки Ermäßigungen Разность Zuschlagssumme Надбавки Zuschläge Дополнительные сборы Nebengebühren Прочие Sonstiges Итого к оплате Zu zahlende Ges.-Sum.													
14 Возврат Rückzahlung		15 Условия оплаты Frachtzahlungsanweisungen Франко Frei нефранко Unfrei		20 Особые согласованные условия Besondere Vereinbarungen											
21 Составлена в Ausgegeben in		Дата am		20		24 Груз получен Gut empfangen		Дата Datum		am - - 20					
22 Прибытие под погрузку Ankunft für Einladung Убытие Abfahrt		час — мин. Uhr — Min. час — мин. Uhr — Min.		23 Путевой лист № _____ от _____ 20 Фамилия _____ водителей _____		Прибытие под разгрузку Ankunft für Ausladung Убытие Abfahrt		час — мин. Uhr — Min. час — мин. Uhr — Min.		Подпись и штамп отправителя Unterschrift und Stempel des Absenders		Подпись и штамп перевозчика Unterschrift und Stempel des Frachtführers			
25 Регистрац. номер/Ампл. Кеннеzeichen Targaz/Kfz. Polyzurricien/Anhänger		26 Тегаз/Кфз Targaz/Kfz. Polyzurricien/Anhänger		27 Тариф I за 1 км. Tarif I für 1 km.		Тарифное расстояние Tarifliche Entfernung		% за испол. тягача / п / гр. % für Verw. von Schlepper / p / gr.		Полный коэфф. Vollständiger Koeff.		Прочие доплаты Sonstige Zuschläge		Сумма Summe	
28 Тарифное расстояние, км Tarifliche Entfernung, km		Схема Schema		Тарифный вес, т Tarifliches Gewicht, t		Тариф за 1 т Tarif für 1 t		Надбавки Zuschläge		Скидки Ermäßigungen		Прочие доплаты Sonstige Zuschläge		К оплате Für Zahlung	
Тариф II														Отчисления Abgaben Оплачено заказчиком Von Auftraggeber bezahlt К оплате	
29 Тариф III														Валюта Währung	
														Код платежителя Zahlungsbuchstabe	

Показатели, выделенные жирным шрифтом, являются обязательными.
 Die mit fett gedruckten Linien umrandeten Rubriken müssen vom Frachtführer ausgefüllt werden.

При перевозке опасных грузов указывать коды указанного разрешения класс, цифра, а также, в случае необходимости, пункт опасного груза.
 Bei gefährlichen Gütern ist, außer der eventuellen Beschriftung auf der letzten Linie der Rubrik anzugeben: die Klasse, die Ziffer sowie gegebenenfalls der Buchstabe.

Рисунок 3

Якщо вантаж везуть кілька машин, або в одній машині кілька різних вантажів, кількість примірників документів визначається кількістю машин або видів вантажу. Перевезення небезпечних вантажів має відобразитися в накладній: згадується вид небезпеки і заходи безпеки.

Беручи вантаж, перевізник уважно його перевіряє і тільки тоді підписує накладну, на другому примірнику проставляючи власне ім'я з адресою. Якщо СМР-накладна не має жодних відміток перевізника, це вважається підтвердженням того, що на момент приймання вантажу перевізником він був зовні цілісний.

Міжнародна транспортна накладна СМР містить типові дані – інформацію про відправника та перевізника, місці прийняття вантажу та адресу його доставки з найменуванням одержувача. Крім того, вказується характер вантажу і його упаковки, пов'язані з перевезенням платежі (митні та інші), інструкції щодо проходження митниці. Якщо на вантаж оформляється накладна СМР, бланк може також містити вказівки про заборону перевантаження, вартість вантажу, суму оплати під час здавання вантажу, а також інструкції про страхування вантажу, очікуваний термін перевезення і список документів, отриманих перевізником [1].

7.4 Спеціальна форма товарно-транспортної накладної №1-ТН (МС)

Це єдиний первинний документ, який є підставою для списання молочної сировини підприємством, що здійснило відпуск сировини, а також приймання переробним підприємством для оперативного і бухгалтерського обліку. Порядок використання регулюється спеціальною Інструкцією.

Накладна №1-ТН (МС) оформляється на кожну відвантажену партію сировини і кожного вантажоотримувача окремо. Нумерація екземплярів накладної здійснюється замовником. Бланк не є бланком суворої звітності, виготовляється друкарським способом. Заповнюється в чотирьох екземплярах відповідальною особою вантажовідправника. Накладна № 1-ТН (МС) складається з чотирьох розділів: SHS заголовок; на відомості про вантаж; на відомості про відповідальних осіб; SHS вантажні операції [1].

7.5 Спеціальна товарно-транспортна накладна типової форми №1-ТН(спирт) з контрольним листком форми №1-АТ. Особливості заповнення

ТТН на переміщення спирту етилового та алкогольних напоїв (рисунок 4) оформляються на звичайних бланках, виготовлених друкарським способом або іншими засобами друку, та реєструються в Єдиному реєстрі товарно-транспортних накладних на переміщення спирту етилового та алкогольних напоїв з присвоєнням їм реєстраційного номера в порядку, встановленому Кабміном України. Форма бланка має містити всі реквізити форми № 1-ТН (спирт), № 1-ТН (алкогольні напої).

Накладна виписується у чотирьох примірниках:

- перший примірник залишається у відправника і є підставою для списання продукції;
- другий примірник видається (передається) одержувачу, він є підставою для оприбуткування продукції;
- третій примірник, завірений підписом і печаткою одержувача, залишається у перевізника і є підставою для його розрахунків із замовником автотранспорту, обліку транспортної роботи, нарахування заробітної плати водію тощо;
- четвертий примірник, завірений підписом і печаткою відправника, передається охороні для виїзду за межі підприємства-відправника [1].

Питання для самоконтролю

- 1 Дайте визначення поняття товарно-транспортної накладної.
- 2 Які розрізняють види товарно-транспортних накладних?
- 3 Яка товарно-транспортна накладна застосовується в межах України?
- 4 Яка товарно-транспортна накладна застосовується в міжнародному сполученні?
- 5 Яка товарно-транспортна накладна застосовується при перевезенні хлібобулочних виробів?
- 6 Яка товарно-транспортна накладна застосовується при перевезенні молочної сировини?
- 7 Яка товарно-транспортна накладна застосовується при перевезенні спирту етилового, спиртпродуктів, тютюнових виробів?

**Контрольний лист на перевезення
спирту етилового, коньячного і плодового,
алкогольних напоїв та тютюнових виробів**

" ____ " _____ 199_ р. до товарно-транспортної накладної серія _____ N _____	Форма N 1-АТ Затверджена наказом Мінстату України від 4 березня 1997 р. N 58 за погодженням з Державною податковою адміністрацією, Мінфіном, Мінтрансом, МЗЕЗторгом, Держхарчопромом України
--	--

	Код ЄДРПОУ
Назва товару і його кількість _____	-----
Виробник _____	-----
(імпортер, оптовий продавець) назва, адреса, банківські реквізити,	
_____	-----
_____	-----
Вантажовідправник	-----
N і дата видачі ліцензії (на право виробництва, імпорту, оптової торгівлі)	-----
_____	-----
назва, адреса, банківські реквізити,	-----
_____	-----
Вантажоодержувач	-----
N і дата видачі ліцензії	-----
_____	-----
назва, адреса, банківські реквізити,	-----
_____	-----
Автопідприємство	-----
N і дата видачі ліцензії	-----
назва, N і дата видачі ліцензії на даний вид діяльності	-----
Автомобіль _____	-----
марка, державний номер	-----
Водій _____	-----
прізвище, ім'я, по батькові, N посвідчення	-----
Пункт навантаження	-----
адреса місця зберігання	-----
Пункт розвантаження	-----
адреса місця зберігання	-----
_____	-----
посада, прізвище, ім'я та по батькові, підпис особи, на яку покладені обов'язки з реєстрації і видачі товарно-транспортних накладних, або інша особа, яка призначена керівником підприємства	-----

Рисунок 4

Лекція 8. Документальне оформлення послуг при авіаперевезеннях

План лекції

8.1 Авіаційна вантажна накладна.

8.2 Вантажна накладна Уряду Сполучених Штатів Америки (US Government Bill of Lading - USGBL).

8.3 Правила заповнення авіаційної вантажної накладної.

8.1 Авіаційна вантажна накладна

Саме швидкість – головна і безперечна перевага вантажних авіаперевезень. По цьому показнику з нею не зрівняються жоден існуючий вид транспорту. Якщо треба доставити вантаж за мінімально можливий час, особливо на великі відстані, авіаперевезення є безальтернативними. Крім того відзначимо і інші переваги:

– максимальна безпека – при авіаперевезеннях на вантаж діє мінімальний зовнішній вплив (волога, температура, механічні фактори). Саме тому авіаперевезення часто використовують для транспортування цінних і крихких вантажів, предметів мистецтва;

– безпека вантажу – якщо порівняти статистику аварій автомобільного та авіатранспорту, то ймовірність пошкодження вантажу при наземному доставленні в кілька разів (іноді навіть на порядок) вище. Небезпечні вантажі (отрути, хімікати, радіоактивні) на борту літака знаходяться в більшій безпеці, ніж при доставленні автомобілем або поїздом. Крім того, слід зазначити, що охоронні системи в аеропортах значно перевершують аналогічні системи залізничних вузлів і морських портів, тому ймовірність розкрадання при авіаперевезенні вантажів дуже невелика. Посилені заходи безпеки поширюються і на працівників аеропорту, куди приймають найбільш компетентних претендентів, що знижує ризик пошкодження вантажу при операціях навантаження-розвантаження. А масові засоби моніторингу дають змогу відслідковувати стан і збереження вантажу. Все це в комплексі дає змогу мінімізувати ризик втрати або пошкодження вантажу, кількість претензій від

вантажовідправників, які використовують вантажні авіаперевезення, мінімальне;

– митний контроль проводиться лише двічі – під час навантаження на літак і при розвантаженні, а не при перетині кожного кордону, це особливо важливо при міжнародних перевезеннях вантажів;

– точність доставки – точне дотримання часових параметрів (втім природа іноді вносить свої корективи, але це неминуче при будь-яких видах транспортування) дає змогу замовнику знати досить точно час прибуття вантажу в кінцевий пункт;

– авіаперевезення дають змогу доставити вантаж у важкодоступні й віддалені місця, де відсутнє автомобільне і залізничне сполучення;

– авіаперевезення найкраще підходять для трансферу тварин – вони набагато легше і спокійніше переносять політ, ніж багатогодинне транспортування автострадою або залізницею, не страждають від морського розхитування [10].

Авіаційна вантажна накладна (або транспортна накладна) – документ, оформлений вантажовідправником чи від імені вантажовідправника, у тому числі його електронна копія (у разі застосування), який є свідченням укладання договору перевезення і прийняття вантажу до перевезення на умовах, визначених у ньому (далі – авіавантажна накладна). Авіавантажна накладна еквівалентна повідомленню про відправлення і може використовуватися при перевезенні, як визначено в цих Правилах. Якщо цими Правилами не передбачено інше, під терміном «авіаційна вантажна накладна» розуміється також квитанція на отримання вантажу (розділ 3. Правила повітряних перевезень вантажів від 14.03.2006 № 186) [10].

При перевезенні вантажу видається авіавантажна накладна. Замість авіавантажної накладної застосовуються також інші засоби, що забезпечують збереження інформації щодо його транспортування в електронному вигляді. При застосуванні таких засобів перевізник має право видати вантажовідправнику документ, що замінює авіавантажну накладну, а формат електронного вигляду таких засобів має базуватися на міжнародних стандартах обміну інформації. Авіавантажна

накладна підтверджує існування договору перевезення вантажу між перевізником і вантажовідправником, які зазначені в цьому документі, і прийняття вантажу до перевезення на умовах, визначених у цьому документі (розділ 6 Правил).

Авіаційна вантажна накладна – це комплект документів на перевезення матеріальних цінностей повітряним транспортом, який складається з 3 екземплярів (оригіналів) і 9 копій (в тому випадку, якщо це типова авіаційна вантажна накладна) або з 3 екземплярів і від 6 до 11 копій (в тому випадку, якщо це основна авіаційна вантажна накладна).

Три примірники авіаційної вантажної накладної (незалежно від кількості копій) мають однакову юридичну силу.

Копії авіаційної вантажної накладної призначаються:

- копія 4 (Delivery Receipt) – слугуватиме для підтвердження доставляння (колір - жовтий). Підписується вантажоодержувачем і має бути відправлена разом з вантажем до пункту призначення, залишається у останнього перевізника як розписка в одержанні вантажу і свідчить про виконання договору перевезення вантажу;

- копія 5 (For Airport of Destination) – для аеропорту призначення (колір – білий). Відправляється разом з вантажем до пункту призначення і використовується у разі потреби для проходження митного огляду вантажу;

- копія 6 (For Third Carrier) – для третього перевізника (колір - білий). Відправляється разом з вантажем і залишається у третього перевізника, якщо такий є;

- копія 7 (For Second Carrier) – для другого перевізника (колір – білий). Відправляється разом з вантажем і залишається у другого перевізника, якщо такий є;

- копія 8 (For First Carrier) – для першого перевізника (колір – білий). Залишається у першого перевізника в пункті відправлення;

- копія 9 (For Agent) – для агента з оформлення вантажу (колір - білий). Залишається у агента, що здійснив приймання та оформлення вантажу на бланках авіаційної вантажної накладної перевізника;

- копії 10, 11, 12 (Extra Copy for Carrier) – додаткові копії для перевізника (колір – білий). У разі потреби використовуються перевізником для супроводу декількох партій вантажу,

оформлених для перевезення за однією авіаційною вантажною накладною [10].

Для оформлення перевезення вантажу може використовуватися нейтральна авіаційна вантажна накладна, яка оформляється із застосуванням автоматизованих систем і за своєю формою відповідає авіаційній вантажній накладній перевізника.

8.2 Вантажна накладна Уряду Сполучених Штатів Америки (US Government Bill of Lading - USGBL)

Спеціальною формою авіаційної вантажної накладної є вантажна накладна Уряду Сполучених Штатів Америки (US Government Bill of Lading - USGBL).

USGBL – це документ, що подається офіційним представником Уряду США разом з вантажем, збори за перевезення якого підлягають оплачуванню Урядом США. Цей документ є також інструкцією вантажовідправника, а після підписання його вантажоодержувачем – рахунком (інвойсом).

Форми USGBL, пронумеровані серією SF1200, використовуються для перевезення вантажів, домашніх речей і несупроводжуваного багажу, а форми серії SF1100 – для перевезення усіх інших вантажних відправлень.

В аеропорту призначення перевізник, що доставляє, має заповнити розділ USGBL «Certificate of Carrier Billing for Charges» («Сертифікат рахунка перевізника на збори»). Ці записи мають бути виконані точно і в повному обсязі. Сертифікат рахунка перевізника на збори має бути підписаний представником перевізника, що доставляє.

При розподілі частин USGBL оригінал USGBL може бути відправлений вантажовідправником безпосередньо вантажоодержувачу або він може бути відправлений з вантажем разом з іншими копіями авіаційної вантажної накладної. Одна з копій має бути збережена перевізником, що приймає, у пункті відправлення. У разі попередньої оплати за перевезення вантажу, оригінал використовується перевізником, що оформив, у пункті відправлення [13].

8.3 Правила заповнення авіаційної вантажної накладної

Авіаційна вантажна накладна (рисунок 5) містить всі данні, необхідні кожному з учасників транспортування вантажу повітряним транспортом. Так, наприклад, в ній указуються найменування відправника та отримувача товару, перевізника, їх адреси, тариф на доставку продукції. Також передбачені графи для проставляння відміток кінцевим отримувачем про точність виконання вказівок, прописаних в документі, поля для внесення інформації про прийняття вантажу до відправлення.

Також в обов'язковому порядку в накладній фіксуються характеристики товару – його вага, габарити, маркування, кількість, опис, вказівки щодо способу завантаження та вивантаження, заявлена цінність відправлення, інформація про оплату зборів та платника.

Відсутність, неправильність чи втрата авіавантажної накладної не впливають ні на існування, ні на дійсність договору перевезення.

Вантажовідправник повинен оформити чи мати оформлену від свого імені авіавантажну накладну у формі, кількості копій і способом, установленим перевізником, та надати таку авіавантажну накладну перевізнику разом з вантажем не пізніше ніж у час, визначений перевізником (його агентом) [16].

Якщо дані щодо тарифів і зборів не були визначені, перевізник має указати в авіавантажній накладній суму, що підлягає оплаті вантажовідправником за транспортування вантажу.

При транспортуванні декількох місць вантажу, якщо товари неможливо транспортувати на одному повітряному судні (на одному транспортному засобі) або якщо транспортування товарів за однією авіавантажною накладною забороняється застосовуваними законами чи правилами перевізника, перевізник має право вимагати від вантажовідправника оформлення авіавантажних накладних окремо на кожне місце вантажу.

Перевізник за заявою вантажовідправника може оформити авіавантажну накладну і стягнути з вантажовідправника відповідну плату. При цьому перевізник діє за згодою і від імені вантажовідправника. Якщо вантажовідправником надана авіавантажна накладна (або інша інформація та інструкції щодо товарів), яка неправильно заповнена, не містить усіх необхідних

Перевізник має право не приймати до перевезення вантаж, якщо авіавантажна накладна має виправлення, зроблені не перевізником (його агентом), підтерті чи нерозбірливі записи [16].

Якщо стан вантажу чи його пакування незадовільний чи вантаж чи пакування пошкоджені зовні, вантажовідправник має вказати в авіавантажній накладній фактичний стан вантажу. Якщо вантажовідправник не в змозі це зробити або якщо вказані дані нечіткі, перевізник має право включити в авіавантажну накладну дані про фактичний стан вантажу, його особливі властивості або уточнити дані, раніше розміщені в авіавантажній накладній. При цьому вважається, що перевізник діє від імені вантажовідправника.

Перевізник має право вимагати від вантажовідправника надати письмові відомості щодо характеру вантажу, якщо це вимагається відповідними застосованими законами (розділ 6 Правил) [10].

Питання для самоконтролю

- 1 Дайте визначення поняття авіаційна вантажна накладна.
- 2 Скільки екземплярів (оригіналів) у авіаційній вантажній накладній?
- 3 З кількох копій складається авіаційна вантажна накладна?
- 4 Правила заповнення авіаційної вантажної накладної.

Лекція 9. Документальне оформлення послуг при морських перевезеннях

План лекції

9.1 Коносамент, морська накладна (Bill of Lading).

9.2 Чартер.

9.1 Коносамент, морська накладна (Bill of Lading)

Товаросупроводжувальний документ (і одночасно товаророзпорядчий!), що використовується під час морських перевезень і перевезень з використанням морського транспорту.

Коносамент – документ, який видається перевізником вантажовідправнику про посвідчення прийняття вантажу для перевезення морським транспортом із зобов'язанням доставити вантаж до порту призначення і видати його законному пред'явнику коносаменту (рисунок 6). Оскільки Коносамент є товаророзпорядчим документом і володіння ним відповідно до торгового звичаю у багатьох відношеннях еквівалентно володінню товарами, вручення коносаменту зазвичай викликає ті ж наслідки, що і вручення самих товарів [14].

Основний зміст коносамента:

- вид коносаменту;
- найменування перевізника, відправника та одержувача;
- назва судна;
- найменування портів відправлення і призначення;
- відомості про вантаж;
- сума і порядок оплати фрахту – винагороди, що виплачується перевізнику за безпеку і зберігання, перевезення і доставку вантажів.

Існує п'ять видів коносаментів:

- іменний – товар має бути доставлений визначеному одержувачу із зазначенням його найменування і адресу;
- ордерний – вантажовідправник або вантажоодержувач може передати свої владі третій особі, поставивши на звороті передавальний напис – індосамент (за наявності у коносаменті декількох передавальних написів вантаж буде виданий особі, зазначеній в останньому з них);

 MAERSK LINE		BILL OF LADING FOR OCEAN TRANSPORT OR MULTIMODAL TRANSPORT	SCAC: MAEU
Shipper [Redacted]		Export reference: [Redacted]	BL No. [Redacted]
Consignee (responsible only if consigned "to order", "to order of" a named Person or "to order of bearer") [Redacted]		Inc. Contract: 212039	
Vessel (see clause 1 + 14) UNIFEEDER 3		Voyage No. 1138	
Port of Loading Klaipeda		Port of Discharge Haiphong	
		Place of Receipt. Applicable only when document used as Multimodal Transport B/L (see clause 1)	
		Place of Delivery. Applicable only when document used as Multimodal Transport B/L (see clause 1)	

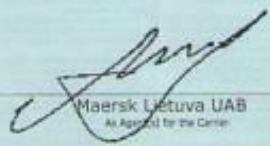
PARTICULARS FURNISHED BY SHIPPER

Kind of Packages; Description of goods; Marks and numbers; Container No./Seal No. 1 Container Said to Contain 1 piece [Redacted]	Weight 1500.000 KGS	Measurement
<p align="center">ORIGINAL</p> <p>MSKU7878610 20 DRY 8'6 1 piece 1500.000 KGS SHIPPER'S LOAD, STOW, WEIGHT AND COUNT</p> <p>FREIGHT COLLECT</p> <p>CY/CY</p>		

Freight & Charges	Rate	Unit	Currency	Prepaid	Collected

Carrier's Receipt (see clause 1 and 14). Total number of containers or packages received by Carrier 1 container	Place of Issue of B/L Klaipeda	<small>SHIPPED, as far as ascertained by reasonable means of checking, in apparent good order and condition unless otherwise stated herein, the total number of quantities of Containers or other packages or units indicated in the first column. Carrier's Receipt for carriage from the Port of Loading on the Place of Receipt, if indicated above, to the Port of Discharge for the Place of Delivery, if indicated above, such carriage being always subject to the terms, rights, liabilities, provisions, conditions, exceptions, limitations, and exclusions hereof (INCLUDING ALL THIRD TERMS AND CONDITIONS ON THE REVERSE HEREOF) APPLICABLE TO THE CARRIER'S SERVICES AND CONDITIONS CONTAINED IN THE CONDITIONS APPLICABLE TARIFFS and the Tariff's edition in force at the time of the Carrier's Receipt in respect of or on each through bill of lading and the carrying vessel (see clause 15), where the bill of lading is not negotiable the Carrier may give delivery of the Goods to the named consignee upon reasonable proof of identity and without requiring surrender of an original bill of lading. Where the bill of lading is negotiable, the Bill of Lading is subject to surrender and original bill of lading, or exchange for the Goods. The Carrier accepts a duty of reasonable care to check that any bill of lading which the Shipper presents as a bill of lading to generate and original. If the Carrier complies with this duty, it will be entitled to deliver the Goods against such bill of lading, whether original or copy, and without liability to the Shipper. The Carrier's obligation to deliver the Goods is subject to the terms and conditions stated herein and shall be subject to the terms and conditions of the Bill of Lading, which are incorporated in this bill of lading and which are agreed to by the Shipper and the Carrier. The Carrier's obligation to deliver the Goods is subject to the terms and conditions of the Bill of Lading, which are incorporated in this bill of lading and which are agreed to by the Shipper and the Carrier. The Carrier's obligation to deliver the Goods is subject to the terms and conditions of the Bill of Lading, which are incorporated in this bill of lading and which are agreed to by the Shipper and the Carrier.</small>
Number & Sequence of Original B/L(s) 1/THREE	Date of Issue of B/L 2011-06-06	
Declared Value (see clause 7.3)	Shipped on Board Date (Local Time) 2011-05-06	

Signed for the Carrier S.P. Maier - Maersk A/S trading as Maersk Line

 Maersk Lietuva UAB
 An Agent for the Carrier

2010A1 003369280

Рисунок 6

- пред'явницький – вантаж передається будь-якій особі, яка пред'явить перевізнику такий документ;
- частковий – виписується на певну частину вантажу;
- наскрізний – використовується при перевезеннях різними судноплавними лініями або іншими видами транспорту.

Як правило, формуються три і більше екземплярів Коносаменту з однаковим змістом і датою: для вантажовідправника і його експедитора, для отримувача вантажу і власника вантажу. Усі екземпляри Коносаменту, що складають так званий повний комплект, є оригіналами і мають штамп «Оригінал». Зазвичай, товаророзпорядчим документом є тільки один (перший) з оригіналів Коносаменту. Копії Коносаменту мають штамп «Копія» або друкуються на бланках, які відрізняються кольором від оригіналу. Якщо товари видані за одним з екземплярів Коносаменту, то інші екземпляри втрачають силу [13].

9.2 Чартер

Чартер – документ, що засвідчує наявність і зміст договору фрахтування в трамповому судноплаванні (нерегулярне морське судноплавання, при якому перевезення вантажів здійснюються на судах, не закріплених на конкретних лініях і виконують разові перевезення).

Сторонами в чартерному договорі є **фрахтувальник** (вантажовідправник або його представник) і **фрахтувальник** (перевізник або його представник).

Основний зміст чартеру:

- вид чартеру;
- найменування сторін;
- назва судна;
- право заміни спочатку зазначеного судна іншим;
- відомості про вантаж;
- місця і умови навантаження і розвантаження;
- сума та порядок оплати фрахту;
- сталійний час – термін для виконання вантажно-розвантажувальних робіт;

– ставки демереджа (штраф за затримку понад сталійного часу) і діспача (премія за скорочення сталійного часу) [13].

Види чартерів:

- рейсовий – договір, що оформляється на один рейс або послідовні рейси; витрати на експлуатацію судна несе судновласник;

- тайм-чартер – договір, при якому судно надається на певний час у розпорядження фрахтувальника для перевезення вантажів у будь-яких напрямках; фрахтувальник несе частину витрат на експлуатацію судна;

- димайз-чартер – договір, за яким судновласник передає судно на обумовлений термін разом із командою, а фрахтувальник несе усі витрати по його експлуатації;

- бербоут-чартер – договір про оренду судна без екіпажу, при якому фрахтувальник несе всі витрати з експлуатації судна.

Бернс-нот – документ, що застосовується при перевезенні масових вантажів на суднах регулярних ліній, що працюють без термінового розкладу (дає змогу використовувати тоннаж судна, не зайнятий генеральними вантажами).

Букінг-нот – документ, що застосовується під час перевезення окремих партій вантажів на суднах регулярних ліній, що працюють за розкладом (дає змогу завчасно зарезервувати місце на судні).

Питання для самоконтролю

- 1 Дайте визначення поняття коносамент.
- 2 Назвіть види коносаментів.
- 3 Дайте визначення поняття чартер.
- 4 Назвіть види чартерів.

Список літератури

1 Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні. Наказ № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98>.

2 Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>,

3 Господарський процесуальний кодекс України. Редакція від 28.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/1798-12>

4 Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України. Редакція від 01.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

5 Господарський кодекс України. Редакція від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

6 Цивільний кодекс України/ Редакція від 31.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15>.

7 Про транспорт: Закон України. Редакція від 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/232/94-%D0%B2%D1%80>

8 Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України. Редакція від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.

9 Про транзит вантажів: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1172-14>.

10 Правила повітряних перевезень вантажів від 14.03.2006 № 186. URL: https://taxlink.ua/ua/normative_acts/nakaz-derzhavnoi-sluzhbi-ukraini-z-naglyadu-za-zabezpechennyam-bezpeki-aviacii-pro-zatverdzhennya-pravil-povitryanih-perevezen-vantazhiv-vid-14032006-186/.

11 Порядок реалізації положень Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП. [офіц. текст: введено в дію наказом Держмитслужби України № 755 від 21.11.2001 р.]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1036-01>.

12 Статут залізниць України: нормат.-правовий акт: затв. Кабміном України 06 квітня 1998 р. № 457. Київ: Транспорт України, 1998. 84 с.

13 Конвенція Організації Об'єднаних Націй о міжнародних смешаних перевозках грузов. междунар.

документ: введ. в действие от 25.05.1980 г.
URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_189.

14 Кодекс торговельного мореплавства України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>

15 Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів: офіц. текст: введ. в дію ООН, протокол від 19.05.1956 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_234/page.

16 Інструкція з організації перевезень вантажів повітряним транспортом: офіц. текст: введ. наказом Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації від 2.11.2005 р. № 822. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE11683.html.

17 Міжнародна автомобільна накладна (CMR).
URL: <http://www.qdpro.com.ua/selection/>.

18 Залізнична накладна (СМГС). URL: <http://www.qdpro.com.ua/selection/>.

19 Руководство по накладной ЦИМ/СМГС. URL: <http://railway.lviv.ua/fileadmin/docs/Ker%2BCIM-SMGS.pdf>.
Коносамент (bill of lading). URL: <http://zpbroker.com/dlya-klienta/konosament/>.

20 Інструкція про організацію митного контролю та митного оформлення повітряних суден перевізників і товарів, що переміщуються цими суднами: офіц. текст: введ. в дію наказом Державної митної служби України від 06.04.2004 р. № 240. URL: <http://www.customs.com.ua/php/document.php?ISN=18610>.

21 Правила перевезень вантажів залізничним транспортом України: офіц. вид.: затв. наказом Мінтрансу України від 09.12.2002 р. Київ: ТОВ «Видавничий дім САМ», 2004. Ч. 1. 432 с.

22 Запара В. М., Продащук С. М., Обухова А. Л. Транспортно-експедиторська діяльність: навч. посіб. Харків: УкрДУЗТ, 2016. 250 с.

23 Про затвердження Порядку оформлення розрахункових і звітних документів при здійсненні продажу проїзних і перевізних документів на залізничному транспорті: Наказ Міністерства інфраструктури України від 30.05.2013 № 331/137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1038-13#Text>.

24 Постанова від 5 серпня 2015 р. № 609 Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF#Text>

25 Котенко А. М. Управління вантажною і комерційною роботою на залізничному транспорті: підручник. Харків: ПП видавництва «Нове слово», 2003. Ч. 1. 408 с.

26 Запара В. М., Мкртичян Д. І. Сутність та правові основи транспортно-експедиторської діяльності: конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ, 2008. 34 с.

27 Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.96 р. № 543/96-ВР.
URL: https://kodeksy.com.ua/pro_vidpovidalnist_za_nesvoyechasne_vikonannya_groshovih_zobov_yazan.htm.

28 Про автомобільний транспорт: Закон України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.

К. В. Кім, С. М. Продащук, О. В. Ковальова

ПРАВОВЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ЕКСПЕДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Конспект лекцій

Частина 1

Відповідальна за випуск Кім К. В.

Підписано до друку 2022 р.

Умовн. друк. арк. 2,75. Тираж . Замовлення № .

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.